

บทความวิชาการ (Academic Article)

แนวทางและมาตรการการลงโทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติ ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534^{*}

Guidelines and Measures of Criminal Punishment According to the Offence Arising from the Use of Cheque Act B.E. 2534

อัครพล ทองกลาง^{**}
Aukkarapon Thonglang

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มุ่งเสนอแนวทางและมาตรการในการกำหนดโทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน และลดการลงโทษจำคุกที่เป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณของรัฐ ตั้งแต่การดำเนินคดีในชั้นพิจารณาจนถึงชั้นบังคับคดี ตลอดจนเพื่อไม่ให้เป็นการกระทบซึ่งสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากเกินไปอันเนื่องมาจากการทำธุรกิจทางการค้าหรือการชำระหนี้ตามสัญญา

^{*} วันที่รับบทความ (Received): 3 มีนาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ (Revised): 26 มีนาคม 2563;
วันที่ตอบรับบทความ (Accepted): 8 เมษายน 2563

^{**} นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษากฎหมายและทนายความบริษัทเอกชน และทนายความหัวหน้าสำนักงานกฎหมายอัครพล ทองกลาง ทนายความ 116 หมู่ที่ 3 ตำบลคอนสาร อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

At present is legal counsel and lawyer of private companies and lawyer at the head of Aukkarapon Thonglang law office, 116 Moo3, Khonsan Sub-District, Khonsan District, Chaiyaphum Province.

E-mail: t.y.aukkarapon@hotmail.com

คำสำคัญ: มาตรการลงโทษทางอาญา, เช็ค, พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534

Abstract

This article aims to propose guidelines and measures for determining criminal penalties under the Offence Arising from the Use of Cheque act B.E. 2534 to be in line with the current situation. The proposed solutions also aim to reduce the use of imprisonment that consumes the state budget from the phase of trials to the execution, as well as not to adversely affect the rights and freedoms of the citizens due to the business operation or the payment of debt under the contract.

Keywords: Criminal Punishment Measures, Cheque, The Offence Arising from the Use of Cheque Act B.E. 2534

1. บทนำ

การออกกฎหมายมีหลักการเปลี่ยนไปจากเดิม อันเนื่องมาจากบทบัญญัติของมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่วางกรอบการออกกฎหมายที่มีผลกระทบต่อประชาชนว่า จะต้องไม่ก่อให้เกิดภาระแก่ประชาชนจนเกินควร มาตรการลงโทษทางอาญา และการกำหนดโทษทางอาญาจะต้องกระทำเฉพาะกรณีที่เป็นการกระทำความผิดที่ร้ายแรงเท่านั้น¹ แต่หากย้อนกลับมาดูพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 จะเห็นได้ว่ามีโทษทางอาญาทั้งโทษปรับ และโทษจำคุก อันเนื่องมาจากเพียงการใช้เช็คทางการค้า หรือจากการทำสัญญาเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริง และบังคับได้ตามกฎหมาย² ซึ่งหากพิจารณาจากบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช็คที่ถูกปฏิเสธการชำระเงินสามารถดำเนินการฟ้องร้องกันได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะ 21 ตัวเงิน โดยกำหนดตั้งแต่วิธีการออกเช็ค จนถึงการฟ้องชำระหนี้ตามเช็คในกรณีที่ดินนัด หรือไม่มีการชำระหนี้ตามเช็คนั้น ๆ

เดิมทีที่มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 เนื่องจากการค้าในประเทศไทยได้เจริญขึ้นเป็นอันมาก สมควรที่จะมีการสนับสนุนให้มีการใช้เช็คโดยแพร่หลายเพื่อให้สะดวกแก่การประกอบธุรกิจการค้า จึงได้ตรากฎหมายออกมาเพื่อที่จะเอาผิดกับบุคคลที่คิดทุจริตใช้เช็คโดยไม่มีเงินที่จะพึงชำระตามจำนวนที่สั่งจ่าย³ การตรากฎหมายเช่นนี้เป็นการออกกฎหมายมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ไม่ได้เป็นการกำหนดมาตรการวิธีการเพื่อป้องกันต้นเหตุ อีกทั้งก่อให้เกิดการนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาลเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายที่ไม่คุ้มค่าต่อการดำเนินคดี ซึ่งในอดีตกฎหมายฉบับนี้ไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์หรือเจตนาในการออกเช็คแต่อย่างใด เพียงแค่เช็คดังกล่าวจะสามารถที่จะถูกดำเนินคดีอาญาต่อผู้สั่งจ่ายได้แล้ว ต่อมาจึงได้มีการแก้ไขเปลี่ยนมาใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 โดยได้เปลี่ยนแปลงโทษปรับจากเดิมที่ให้ปรับไม่เกินจำนวนสองเท่าของจำนวนเงินที่สั่งจ่าย⁴ เป็นปรับจำนวนหกหมื่นบาท⁵ แทน เพื่อให้คดีใช้น้อยใน

¹ ณรงค์ ไชยาญ, กฎหมายและนักนิติศาสตร์ในยุคไทยแลนด์ 4.0, สยามรัฐ (13 ตุลาคม 2560), สืบค้นเมื่อวันที่ 2 เมษายน 2562, จาก <https://siamrath.co.th/n/24773>

² อ้างไว้ในเชิงอรรถที่ 7

³ หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497

⁴ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497

“มาตรา 3 ผู้ใด

(1) ออกเช็คโดยเจตนาที่จะมิให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น

(2) ออกเช็คโดยในขณะที่ยังไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้

(3) ออกเช็คให้ใช้เงินมีจำนวนเงินสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ในขณะที่ออกเช็คนั้น

อำนาจพิจารณาของศาลแขวงได้ แม้จำนวนเงินในเช็คจะเกินอำนาจพิจารณาของศาลแขวงก็ตาม ส่วนโทษจำคุกยังคงเป็นไม่เกินหนึ่งปีเช่นเดิม ทั้งยังได้มีการนำหลักสุจริต⁶ มาบังคับใช้ในเช็คนี้ด้วย เนื่องจากพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ได้มีการนำหลักของเจตนาและการชำระหนี้ที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนมาใช้เป็นเกณฑ์ขององค์ประกอบความผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว โดยเช็คที่ออกมานั้นจะต้องเป็นเช็คที่ออกมาเพื่อให้มีผลผูกพัน และบังคับชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย⁷ จึงจะเป็นความผิดทางอาญา

การฟ้องร้องคดีบังคับตามเช็คที่ถูกปฏิเสธการจ่ายเงินนั้น ในทางแพ่งสามารถฟ้องร้องได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 898 ถึงมาตรา 1011 ที่กำหนดทั้งวิธีการสั่งจ่ายเช็ค รายละเอียดการออกเช็ค วิธีการทวงถาม ตลอดจนถึงอายุความในการฟ้องร้องบังคับคดีหากเกิดกรณีถูกปฏิเสธการจ่ายเงินจากธนาคาร หรือที่เรียกว่า “เช็คแดง” รวมทั้งยังสามารถฟ้องเรียกดอกเบี้ยในเงินตามที่ได้สั่งจ่ายไว้ด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ระบุวิธีการสั่งจ่าย และกำหนดมาตรการการดำเนินการทางกฎหมายกับผู้สั่งจ่ายเช็คไว้อย่างครอบคลุม รวมทั้งสามารถที่จะเรียกดอกเบี้ยตามที่ระบุไว้ในเช็คนั้นได้อีกด้วย อีกทั้งการฟ้องร้องเรียกเงินตามเช็คมิได้อาศัยมูลความผิดทางอาญา จึงไม่ใช่คดีแพ่ง

(4) ถอนเงินทั้งหมด หรือแต่บางส่วนออกจากบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินตามเช็คจนจำนวนเงินเหลือไม่เพียงพอที่จะใช้เงินตามเช็คนั้นได้ หรือ

(5) ห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คนั้นโดยเจตนาทุจริต

ถ้าธนาคารปฏิเสธไม่จ่ายเงินตามเช็คนั้น มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองเท่าของจำนวนเงินที่ระบุในเช็ค แต่ต้องไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ”

⁵ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มาตรา 4

⁶ ตรีเนตร สารพงษ์, “แนวคิดเรื่องหลักสุจริตในตั๋วเงิน,” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 5, 1 (มิถุนายน 2557): 84.

⁷ หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534

“หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ใช้บังคับมานานแล้ว บทบัญญัติที่มีอยู่ไม่เหมาะสมหลายประการสมควรปรับปรุงให้มีบทบัญญัติชัดเจนว่า การออกเช็คที่จะมีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้จะต้องเป็นการออกเช็คเพื่อให้มีผลผูกพันและบังคับชำระหนี้ได้ตามกฎหมายเท่านั้น และกำหนดให้มีระวางโทษปรับเพียงไม่เกินหกหมื่นบาทเพื่อให้เกิดความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ในอำนาจพิจารณาของศาลแขวง ทั้งให้การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยจะกระทำโดยไม่มีหลักประกันก็ได้ แต่ถ้าจะให้หลักประกัน หลักประกันนั้นจะต้องไม่เกินหนึ่งในสามของจำนวนเงินตามเช็ค นอกจากนี้สมควรกำหนดให้การฟ้องคดีแพ่งตามเช็คที่มีจำนวนไม่เกินอำนาจพิจารณาพิพากษาของผู้พิพากษาคนเดียวสามารถฟ้องรวมไปกับคดีส่วนอาญาได้ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา⁸ มาตรการการลงโทษทางอาญาจึงมีวัตถุประสงค์ในการที่จะเอาผู้กระทำความผิดอาญามาลงโทษ แม้กระทั่งคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ก็จะต้องมีความผิดมูลฐานทางอาญาและสามารถที่จะลงโทษทางอาญาได้ ไม่ใช่ลงโทษทางอาญาเนื่องจากการกระทำความผิดสัญญาในทางแพ่ง

อย่างไรก็ดี การกำหนดโทษทางอาญาในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงนี้ จำต้องคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน และไม่ให้เป็นการกระทบซึ่งสิทธิเสรีภาพของประชาชนเกินสมควร และคำนึงถึงจุดประสงค์ในการลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดอาญา หรือกระทำความผิดทางแพ่งอันมีมูลฐานความผิดทางอาญา ประกอบกันเพื่อให้สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองที่ว่า “บุคคลจะถูกจำคุกเพียงเพราะเหตุว่าไม่สามารถปฏิบัติตามภาระหน้าที่ตามสัญญาได้”⁹ ดังนั้นจึงต้องหาแนวทางและมาตรการอื่นเพื่อมาบังคับใช้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 โดยศึกษาจากหลักและวัตถุประสงค์ในการกำหนดโทษในการใช้เช็คตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมองผ่านหลักของจุดประสงค์ในการลงโทษอาญา ว่าจะมีแนวทางหรือมาตรการทางใดที่จะสามารถบังคับใช้โทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 เพื่อให้สอดคล้องกับการสนับสนุนให้มีการใช้เช็คอย่างแพร่หลาย และการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยต่อไป

2. โทษทางอาญาและมาตรการลงโทษทางอาญา

“กฎหมายอาญา” นั้น เป็นกฎหมายว่าด้วยการลงโทษแก่บุคคลผู้ที่กระทำความผิดในลักษณะต่าง ๆ ในสังคม และเป็นกฎหมายที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลโดยตรง กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือเป็นกฎหมายที่บัญญัติห้ามมิให้มีการกระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใดหรือบังคับให้มีการกระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใดโดยที่ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม จะต้องได้รับโทษ¹⁰

การลงโทษทางอาญานั้นเป็นมาตรการหนึ่งในการใช้เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองสังคม ควบคุมความประพฤติของสังคมให้คนอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขและสงบเรียบร้อย โดยใช้กฎหมายบังคับแก่สมาชิกในสังคม หากมีการละเมิดกฎหมายซึ่งถือว่าเป็นความผิด ก็จะต้องมีการลงโทษ การลงโทษจึงเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายอย่างหนึ่ง

⁸ คำพิพากษาศาลฎีกา 1308/2553

⁹ International Covenant on Civil and Political Rights, **Article 11** No one shall be imprisoned merely on the ground of inability to fulfil a contractual obligation, Retrieved March 23, 2020, from: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

¹⁰ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร: จริยการพิมพ์, 2549), หน้า 1.

และเป็นการใช้อำนาจบังคับโดยรัฐเป็นผู้กระทำได้ผู้กระทำความผิด ซึ่งการลงโทษทางอาญานั้นมีวัตถุประสงค์หรือแนวคิดในการลงโทษอยู่ 3 ประการ¹¹ ดังนี้

1. การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution) เนื่องมาจากระบบการเมืองการปกครอง ศาสนา และระบบสังคมในสมัยอดีตที่ผู้มีอำนาจปกครองจะใช้วิธีการลงโทษเพื่อการตอบแทนผู้กระทำความผิดให้ได้รับโทษ ในลักษณะตาต่อตาฟันต่อฟัน มีการใช้วิธีการที่รุนแรงทั้งการประหารชีวิต การลงทัณฑ์ ทรมานด้วยรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้สาสมกับความผิดที่ผู้กระทำผิดทำลงไป เพื่อให้ผู้กระทำความผิดสำนึกผิด และเพื่อให้รู้สำนึกถึงความผิดในการกระทำของตน ทฤษฎีนี้มีแนวคิดในการลงโทษว่า ผู้กระทำความผิดมีเจตจำนงเสรี (Free Will) ในการที่จะคิดตัดสินใจ และกระทำการด้วยตนเอง ประกอบกับมนุษย์มีความสามารถในการใช้เหตุผล เมื่อตัดสินใจทำสิ่งใดลงไปจึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองอย่างเต็มที่ เมื่อกระทำความผิดจึงต้องรับผิดชอบต่อความผิดและสมควรได้รับการลงโทษ

2. การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) การลงโทษนั้นสามารถข่มขู่และยับยั้งตัวผู้กระทำความผิดที่ได้รับโทษและบุคคลอื่นที่เห็นตัวอย่าง ทำให้เกิดความเกรงกลัวโทษ จนไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นอีก การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการคือ (1) เพื่อยับยั้งตัวผู้กระทำความผิดที่ถูกลงโทษไม่ให้กระทำความผิดซ้ำอีก เพราะเกิดความกลัวเกรงในโทษที่ได้รับ อันเป็นผลให้ตัดโอกาสที่จะกระทำความผิดขึ้นอีก (Incapacitation) (2) เพื่อยับยั้งบุคคลอื่นมิให้กระทำความผิด เนื่องจากได้เห็นผลร้ายของการกระทำความผิดและการได้รับโทษ จนไม่อยากจะกระทำความผิด เพราะเกรงกลัวในโทษ การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งนี้อาจกล่าวได้ในอีกความหมายหนึ่งคือ เป็นการป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดเช่นนั้นอีกนั่นเอง ซีชาร์ เบ็คคาเรีย อธิบายว่า การลงโทษที่สามารถข่มขู่ยับยั้งผู้กระทำความผิดได้นั้นควรจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ (1) การลงโทษต้องทำด้วยความรวดเร็ว (2) ความแน่นอนในการลงโทษ และ (3) ความเคร่งครัดหรือความรุนแรงในการลงโทษ

3. การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) เป็นการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อผลในอนาคต การลงโทษควรมีเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ให้กลับตัวเป็นคนดี เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำความผิดซ้ำ รวมทั้งพยายามที่จะช่วยให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติ จึงต้องมีการให้การเรียนรู้ การอบรม การฝึกอาชีพ ให้เพียงพอที่เขาจะใช้ในการดำเนินชีวิตได้ รวมทั้งการพยายามช่วยให้ผู้กระทำความผิดไม่รู้สึกลำบากจากการที่ได้รับการลงโทษไปแล้ว สำหรับหลักการลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูประกอบด้วย (1) หลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดต้องประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของเขาโดยให้ใช้วิธีการอื่นแทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น (2) การลงโทษต้องเหมาะสมกับการกระทำความผิดเป็น

¹¹ ธีรวิวัฒน์ สุทธิโยธิน, “ทฤษฎีการลงโทษ,” ใน เอกสารประกอบการสอนชุดวิชากฎหมายอาญาและอาญาวิทยาขั้นสูง หน้าที่ 6, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2554), หน้า 12-35.

รายบุคคล (3) เมื่อผู้กระทำได้แก้ไขคดีเดิมแล้วให้หยุดการลงโทษ และให้มีการปรับปรุงการลงโทษระหว่างที่มีการคุมขัง

2.1 โทษทางอาญา

การลงโทษทางอาญาในประเทศไทยนั้น ตามประมวลกฎหมายอาญาได้กำหนดฐานการลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิดอาญาเอาไว้อยู่ 5 สถานความผิด ซึ่งบทกำหนดโทษทางอาญาของประเทศไทยนั้นมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ดังนี้

“มาตรา 18 โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมีดังนี้

(1) ประหารชีวิต

(2) จำคุก

(3) กักขัง

(4) ปรับ

(5) ริบทรัพย์สิน

โทษประหารชีวิตและโทษจำคุกตลอดชีวิตมิให้นำมาใช้บังคับแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี

ในกรณีผู้ซึ่งกระทำความผิดในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีได้กระทำความผิดที่มีระวางโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ให้ถือว่าระวางโทษดังกล่าวได้เปลี่ยนเป็นระวางโทษจำคุกห้าสิบปี”

ซึ่งจากบทบัญญัติโทษในมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายอาญาจะเห็นได้ว่า มีลักษณะเป็นการลงโทษเพื่อเป็นการลงโทษต่อผู้กระทำความผิดทางอาญา ดังที่ได้กระทำความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ไม่ว่าจะเป็นการกระทำต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน หรือสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ซึ่งหากมีการกระทำความผิดก็จะต้องถูกลงโทษตามบทบัญญัติมาตรานั้น ๆ โดยมีฐานลงโทษตามมาตรา 18 นี้ หรือการกระทำความผิดตามบทกฎหมายอื่นอันมิใช่การกระทำความผิดทางอาญาโดยตรงหรือกระทำความผิดตามกฎหมายอื่นนอกจากที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งมีทั้งโทษปรับและจำคุก ซึ่งแยกอธิบายได้ดังนี้

2.1.1 ความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา

การกระทำที่เป็นความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาจะมีบัญญัติลักษณะความผิดและบทลงโทษไว้อย่างชัดเจน อันเป็นความผิดมูลฐานทางอาญาที่ผู้กระทำได้เจตนาหรือโดยประมาท กระทำให้บุคคลอีกคนหนึ่งได้รับความเสียหาย ทั้งชีวิต ร่างกาย สิทธิและเสรีภาพ หรือทรัพย์สิน ซึ่งความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

1. ความผิดอาญาแผ่นดิน หรือความผิดอันยอมความไม่ได้ จะเป็นความผิดที่ถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย เป็นคดีความผิดที่กระทบต่อสังคมส่วนรวม ดังนั้น ผู้ที่ได้รับผลเสียหายจากความผิดอาญาดังกล่าวอาจจะเข้าไปดำเนินคดีเองได้ หรือแม้จะไม่ตั้งใจเอาความ คดีก็ยังไม่ยุติ ต้องดำเนินคดีฟ้องร้องผู้กระทำความผิดจนถึงที่สุด ดังนั้นแล้วพนักงานอัยการและผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องคดีได้หากมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น แม้คดีดังกล่าวจะมีได้แจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน เพียงแต่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว พนักงานสอบสวนก็มีอำนาจสอบสวนและส่งให้พนักงานอัยการฟ้องดำเนินคดีแทนได้ เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นตามมาตรา 288 ทำร้ายผู้อื่นต่อร่างกายหรือจิตใจตามมาตรา 295 ลักทรัพย์ตามมาตรา 334 เป็นต้น

2. ความผิดต่อส่วนตัว หรือความผิดอันยอมความได้ ไม่ได้มีกฎหมายนิยามความหมายดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน แต่มีข้อแตกต่างจากความผิดอาญาแผ่นดิน หรือความผิดอันยอมความไม่ได้ กล่าวคือ ความผิดที่ความเสียหายเกิดขึ้นต่อเอกชนเป็นการเฉพาะ รัฐไม่ถือว่าเป็นผู้เสียหายในความผิดประเภทนี้ และจะต้องมีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าความผิดใดเป็นความผิดต่อส่วนตัว หากไม่มีการบัญญัติไว้ก็จะถือว่าเป็นความผิดต่อแผ่นดิน โดยความผิดประเภทนี้เจ้าพนักงานของรัฐจะสามารถนำคดีขึ้นฟ้องต่อศาลได้ต่อเมื่อมีคำร้องทุกข์จากผู้เสียหายก่อน หากไม่มีการร้องทุกข์ เจ้าพนักงานของรัฐก็ไม่มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาล อีกทั้งความผิดประเภทนี้ผู้เสียหายก็สามารถใช้สิทธิของตนเองได้อย่างเต็มที่ในการเจรจาตกลงยอมความกับผู้กระทำความผิดอันนำไปสู่การระงับการดำเนินคดีอาญา¹²

2.1.2 ความผิดอาญาตามกฎหมายอื่น

ในปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่มีโทษทางอาญาอยู่หลายฉบับ มีทั้งเป็นความผิดอันยอมความได้และความผิดยอมความไม่ได้ โดยการตราเป็นพระราชบัญญัติต่าง ๆ มีทั้งมูลฐานความผิดทางอาญา และมีใช้มูลฐานความผิดทางอาญาแต่มีโทษทางอาญาทั้งปรับและจำคุก ตลอดไปจนถึงโทษประหารชีวิต และในประเทศไทยมีกฎหมายที่มีโทษทางอาญาที่กำหนดความผิดทางอาญาไว้เป็นการเฉพาะเรื่องอยู่หลายเรื่อง ซึ่งจะแยกออกเป็นความผิดอันอาญายอมความได้และความผิดอาญาอันยอมความไม่ได้

ความอันยอมความไม่ได้ (ความผิดอาญาแผ่นดิน) เป็นความผิดที่มีผลกระทบโดยตรงต่อประชาชน และผิดศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งมีโทษปรับและโทษจำคุก และสถานหนักสุดคือประหารชีวิต เช่น การหน่วงเหนี่ยว กักขัง กระทำด้วยประการใดให้ผู้อื่นปราศจากเสรีภาพในร่างกาย หรือทำร้ายร่างกาย หรือขู่เข็ญด้วยประการใด ๆ ว่าจะใช้กำลังประทุษร้ายผู้อื่นเพื่อข่มขืนใจให้ผู้อื่นนั้นกระทำการค้าประเวณี มีโทษประหารชีวิต หรือ

¹² พงศ์อิทธิ ภูษิตโยโคย, “ความผิดต่อส่วนตัว: ศึกษาปัญหาการดำเนินคดีในศาล,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554), หน้า 7-74.

จำคุกตลอดชีวิต ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539 ตาม มาตรา 12 หรือการใช้อาวุธปืน เครื่องกระสุน หรือวัตถุระเบิด นอกจากที่กำหนดในกฎกระทรวง ที่อนุญาตให้ออกได้ นำไปใช้ในการกระทำความผิด ได้แก่ ฆ่าผู้อื่น เรียกค่าไถ่ กรรโชก ชิงทรัพย์ และ ปล้นทรัพย์ มีโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่อง กระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490 มาตรา 78 และตาม พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 โดยการผลิต นำเข้า หรือส่งออกซึ่งยาเสพติด ให้โทษในประเภท 1 เพื่อจำหน่าย มีโทษประหารชีวิตตามมาตรา 65 ผู้ใดจำหน่ายหรือมิไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย ซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภท 1 โดยมีปริมาณคำนวณเป็นสาร บริสุทธิ์เกิน 20 กรัมขึ้นไป มีโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่หนึ่งล้านบาท ถึงห้าล้านบาท ตามมาตรา 66 การใช้อุบายหลอกลวง ชูเชิญ ใช้กำลังประทุษร้าย ใช้อำนาจ ครอบงำผิดคลองธรรม หรือใช้วิธีข่มขืนใจด้วยประการอื่นใด ให้ผู้อื่นเสพเฮโรอีน โดยเป็นการ กระทำต่อผู้หญิงหรือต่อบุคคลซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ หรือเป็นการกระทำเพื่อจูงใจให้ผู้อื่น กระทำความผิดทางอาญา หรือเพื่อประโยชน์แก่ตนเองหรือผู้อื่นในการกระทำความผิดทางอาญา มี โทษประหารชีวิต ตามมาตรา 93

ความผิดอันยอมความได้ (ความผิดต่อส่วนตัว) เป็นความผิดที่มักจะ เกิดขึ้นจากการกระทำในทางแพ่ง ซึ่งอาจจะเกิดจากการผิดสัญญาต่าง ๆ การกระทำละเมิด ซึ่ง มีกฎหมายที่กำหนดโทษทางอาญาไว้เป็นโทษปรับและโทษจำคุก ซึ่งตามกฎหมายจะมีบัญญัติ เอาไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นความผิดอันยอมความได้ เช่น พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 บัญญัติไว้ในมาตรา 66 พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 บัญญัติไว้ในมาตรา 5 เป็นต้น

2.1.3 ความผิดอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการ ใช้เช็ค พ.ศ. 2534

ความผิดอาญาว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คตามพระราชบัญญัติ ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 นั้น อาศัยความรับผิดทางแพ่งเป็นมูลฐาน ความผิด ซึ่งมูลหนี้ันั้นเกิดจากบ่อเกิดแห่งหนี้ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นนิติกรรมสัญญา จัดการงานนอกสิ่ง ลามมิควรได้ ละเมิด ฯลฯ เช่น หนี้ตามสัญญาซื้อขาย กู้ยืม จ้างทำของ เป็นต้น ทั้งนี้จะต้องเป็น หนี้อันสมบูรณ์และสามารถบังคับได้ตามกฎหมาย โดยแยกพิจารณาได้จากการกระทำหรือ เจตนาของผู้ออกเช็คหรือผู้กระทำความผิดได้ 2 แนวทางดังนี้

1. ผู้ออกเช็คไม่มีเจตนาทุจริตมาตั้งแต่แรก กล่าวคือ ได้มีการ ออกเช็คเพื่อชำระหนี้ตามสัญญาให้กับผู้ทรงเช็ค แต่ปรากฏว่าภายหลังออกเช็คตนได้ประสบ ปัญหาทางการเงิน จนต้องนำเงินในบัญชีที่ได้มีการออกเช็คนั้นไปหมุนเวียนในธุรกิจของตน จน ทำให้เงินในบัญชีนั้นไม่พอจ่าย เช่นนี้ก็ถือว่าความผิดอาญานั้นสำเร็จและมีความผิดแล้ว หรือ

ในขณะที่ออกเช็คนั้นตนไม่มีเงินในบัญชีที่จะพอจ่าย แต่มีแผนทางการค้าหรือธุรกิจว่าจะมีเงินจำนวนดังกล่าวชำระเข้ามายังบัญชีของตน แต่ภายหลังก็ไม่ได้มีการชำระหรือโอนเข้ามาตามกำหนดทันทีที่จะมีการนำเช็คดังกล่าวไปเรียกเก็บเงินจากธนาคาร กรณีนี้ก็ถือเป็นความผิดอาญาตามพระราชบัญญัตินี้แล้ว เป็นต้น

2. ผู้ออกเช็คมีเจตนาทุจริตมาตั้งแต่แรก กล่าวคือ การออกเช็คฉบับนั้น ผู้ออกเช็คหรือผู้สั่งจ่ายมีเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คตั้งแต่แรก อันถือว่ามีเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้นมาตั้งแต่ต้น ซึ่งนอกจากจะมีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 แล้วก็ยังจะมีความผิดฐานฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 341 อีกด้วย โดยการกระทำในลักษณะนี้ถือเป็นการกระทำความผิดโดยทุจริต หลอกลวงผู้อื่นโดยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความจริงอันควรบอกให้แจ้ง และการหลอกลวงดังเช่นว่านั้นได้ไปซึ่งทรัพย์สินของผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม หรือทำให้ผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สามทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ ผู้ที่กระทำความผิดฐานฉ้อโกง ดังนั้นการที่จำเลยแสดงข้อความอันเป็นเท็จ โดยทำให้เชื่อว่าเช็คที่ออกมานั้นเป็นเช็คของจำเลยแล้วแลกเงินสดผู้เสียหายไปซึ่งความจริงนั้นเป็นเช็คของคนอื่น จึงไม่มีการจ่ายเงินตามเช็ค การกระทำของจำเลยเป็นความผิดฐานฉ้อโกง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 940/2503) หรือการที่ผู้ออกเช็คพูดอวดอ้างว่าตนมีบัญชีเงินฝากในธนาคาร แล้วควักเช็คออกมาเซ็นชื่อให้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อื่นหลงเชื่อและจะได้ให้ตนกู้เงิน และผู้ยื่นหลงเชื่อในการแสดงข้อความเท็จนั้นจึงจ่ายเงินให้กู้ยืมไป เป็นความผิดฐานฉ้อโกง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1014/2505) หรือมีการนำเช็คมาชำระหนี้ให้กับผู้อื่น ทั้งที่มีการปิดบัญชีที่สั่งจ่ายเช็คนั้นไปแล้ว ก็มีความผิดฐานฉ้อโกงได้¹³

จากข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่าความผิดอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 นั้นไม่จำเป็นต้องถือเจตนาทุจริตเป็นสำคัญเหมือนประมวลกฎหมายอาญาแต่อย่างใด เพียงแต่มีการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริง และสามารถบังคับได้ตามกฎหมาย ก็มีความผิดอาญาตามพระราชบัญญัตินี้แล้ว

2.2 มาตรการอื่นทางอาญา

นอกจากโทษทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 แล้ว ยังมีมาตรการทางอาญาอื่น ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญานั้นได้กำหนดไว้ชัดเจนสำหรับบทลงโทษผู้กระทำความผิดดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มีอีก 2 มาตรการที่ผู้เขียนเห็นว่าสามารถที่จะนำไปใช้กำหนดโทษในคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คได้ และเป็นมาตรการที่เหมาะสม คือ

¹³ เถลิงศักดิ์ คำสุระ, “ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 244.

2.2.1 มาตรการหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย¹⁴ (Safety Measures)

วิธีการเพื่อความปลอดภัยถูกกำหนดขึ้นตามสภาพที่เป็นอันตรายซึ่งบุคคลนั้นแสดงออกมาว่าน่าจะกระทำผิดขึ้นในอนาคต จึงต้องหาวิธีการป้องกันมิให้การกระทำผิดที่เป็นอันตรายต่อสังคมเกิดขึ้นหรือมิให้เกิดขึ้นอีก อันเป็นการป้องกันการกระทำความผิดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากโทษโดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพบังคับ กล่าวคือ โทษเป็นสภาพบังคับที่รัฐจะบังคับใช้แก่บุคคลภายหลังจากที่บุคคลนั้นได้กระทำความผิดแล้ว แต่วิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นมาตรการที่รัฐนำมาใช้ก่อนที่จะมีการกระทำความผิด หรือมีการกระทำความผิดแล้วไม่ให้เกิดมากระทำผิดอีก

การห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง เป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยประเภทหนึ่งที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 50¹⁵ ซึ่งเป็นกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษผู้นั้นตามฐานความผิดแล้ว และศาลเห็นว่าผู้กระทำความผิดนั้นได้กระทำความผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพหรือความผิดเนื่องจากการประกอบวิชาชีพ เช่น ผู้จัดการโรงแรมกระทำความผิดเกี่ยวกับการค้าประเวณี ถ้าศาลเห็นว่าที่กระทำความผิดนั้นเพราะอาชีพผู้จัดการโรงแรม หากให้ดำเนินกิจการโรงแรมต่อไปอาจกระทำความผิดฐานค้าประเวณีขึ้นอีกได้¹⁶

ในประเทศฝรั่งเศสนั้น มีการกำหนดห้ามผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คไว้หลายประการ เช่น ต้องห้ามมิให้ประกอบอาชีพการธนาคาร ห้ามมิให้ประกอบอาชีพประกันภัย ห้ามมิให้ประกอบอาชีพนายหน้า ห้ามมิให้เป็นสมุห์บัญชีในบริษัท จำกัด ห้ามมิให้เป็นผู้ดำเนินการหรือจัดการในตำแหน่งใด ๆ ในบริษัทจำกัดหรือห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือเป็นตัวแทนหรือสาขาของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนดังกล่าว และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

¹⁴ ประมวลกฎหมายอาญา “มาตรา 39 วิธีการเพื่อความปลอดภัย มีดังนี้

- (1) กักกัน
- (2) ห้ามเข้าเขตกำหนด
- (3) เรียกประกันทัณฑ์บน
- (4) คุมตัวไว้ในสถานพยาบาล
- (5) ห้ามการประกอบอาชีพบางอย่าง”

¹⁵ ประมวลกฎหมายอาญา “มาตรา 50 เมื่อศาลพิพากษาให้ลงโทษผู้ใด ถ้าศาลเห็นว่าผู้นั้นกระทำความผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ หรือเนื่องจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ และเห็นว่าหากผู้นั้นประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้นต่อไปอาจจะกระทำความผิดเช่นนั้นขึ้นอีก ศาลจะสั่งไว้ในคำพิพากษาห้ามการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้นมิกำหนดเวลาไม่เกินห้าปีนับแต่วันพ้นโทษไปแล้วก็ได้”

¹⁶ กอปรลาภ อภัยภักดิ์, “ความเหมาะสมของการลงโทษ: กรณีศึกษาความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 123-137.

ต้องห้ามมิให้ประกอบอาชีพการค้าหรืออุตสาหกรรมใด ๆ ถ้าหากถูกพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป¹⁷

อย่างไรก็ดี การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยประเภทห้ามประกอบอาชีพบางอย่างมาใช้นั้นอาจมีข้อจำกัดบางประการ คือศาลจะต้องเห็นว่าผู้นั้นกระทำความผิดอาญาโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ หรือเนื่องจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้น ๆ ดังนั้น การนำมาตรการห้ามประกอบอาชีพบางอย่างตามมาตรา 50 มาใช้กับผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คจะต้องเป็นกรณีที่ประจักษ์ต่อศาลว่า บุคคลนั้นได้ใช้เช็คเพื่อดำเนินธุรกิจการค้าของตนและปรากฏว่ามีพฤติกรรมการส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินบ่อยครั้ง และศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าหากปล่อยให้มีการดำเนินธุรกิจดังกล่าวต่อไป ก็อาจกระทำความผิดเกี่ยวกับเช็คขึ้นอีก ศาลอาจมีคำสั่งห้ามบุคคลนั้นประกอบธุรกิจดังกล่าวได้¹⁸

¹⁷ เรื่องเดียวกัน

¹⁸ เรื่องเดียวกัน

2.2.2 มาตรการคุมประพฤติ¹⁹ (Probation)

¹⁹ ประมวลกฎหมายอาญา “มาตรา 56 ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุกหรือปรับ และในคดีนั้น ศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินห้าปีไม่ว่าจะลงโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม หรือลงโทษปรับ ถ้าปรากฏว่าผู้นั้น

(1) ไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อน หรือ

(2) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ หรือเป็นโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือ

(3) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่พ้นโทษจำคุกมาแล้วเกินกว่าห้าปี แล้วมากระทำความผิดอีก โดยความผิดในครั้งหลังเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

และเมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือการรู้สึกความผิด และพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น หรือเหตุอันควรปรานีแล้ว ศาลจะพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ ไม่ว่าจะเป็นโทษจำคุกหรือปรับอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่าง เพื่อให้โอกาสกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนดแต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้

เงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง ศาลอาจกำหนดข้อเดียวหรือหลายข้อตามควรแก่กรณีได้ ดังต่อไปนี้

(1) ให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานที่ศาลระบุไว้เป็นครั้งคราว เพื่อเจ้าพนักงานจะได้สอบถาม แนะนำ ช่วยเหลือ หรือตักเตือนตามที่เห็นสมควรในเรื่องความประพฤติและการประกอบอาชีพ หรือจัดให้กระทำกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์

(2) ให้ฝึกหัดหรือทำงานอาชีพอันเป็นกิจจะลักษณะ

(3) ให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติอันอาจนำไปสู่การกระทำความผิดในทำนองเดียวกันอีก

(4) ให้ไปรับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดให้โทษ ความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ หรือความเจ็บป่วยอย่างอื่น ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

(5) ให้เข้ารับการฝึกอบรม ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

(6) ห้ามออกนอกสถานที่อยู่อาศัย หรือห้ามเข้าในสถานที่ใดในระหว่างเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ จะใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางด้วยก็ได้

(7) ให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือเยียวยาความเสียหายโดยวิธีอื่นให้แก่ผู้เสียหายตามที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายตกลงกัน

(8) ให้แก้ไขฟื้นฟูหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม หรือชดใช้ค่าเสียหายเพื่อการดังกล่าว

(9) ให้ทำทัณฑ์บนโดยกำหนดจำนวนเงินตามที่ศาลเห็นสมควรว่าจะไม่ก่อเหตุร้าย หรือก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์สิน

(10) เงื่อนไขอื่น ๆ ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดเพื่อแก้ไข ฟื้นฟู หรือป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำหรือมีโอกาสดำเนินการกระทำความผิดขึ้นอีก หรือเงื่อนไขในการเยียวยาผู้เสียหายตามที่เห็นสมควร

มาตรการคุมประพฤติ คือมาตรการทางกฎหมายที่ใช้ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ หรือเป็นวิธีการหนึ่งในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในชุมชนโดยจัดให้มีการสืบเสาะ และรายงานเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังของจำเลยก่อนที่ศาลมีคำพิพากษาเพื่อประโยชน์ในการสร้างมาตรการและเงื่อนไขที่เหมาะสมในการฟื้นฟูและป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดซ้ำ และมีมาตรการในการควบคุมสอดส่องดูแลผู้กระทำความผิดภายหลังจากศาลมีคำพิพากษา โดยการคุมประพฤติเป็นวิธีการที่ศาลซึ่งเป็นคดีที่ศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง แต่เห็นเป็นการสมควรให้รอการลงโทษจำเลยไว้เพราะศาลเชื่อว่าจำเลยสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้ โดยจำเลยจะต้องอยู่ภายใต้การสอดส่องดูแลของเจ้าพนักงานคุมประพฤติ และต้องปฏิบัติตามมาตรการและเงื่อนไขที่กำหนด²⁰

การที่ศาลจะใช้มาตรการคุมประพฤติกับผู้กระทำความผิดอันเนื่องมาจากการใช้เช็คนั้น แน่แน่นอนว่าจะต้องเข้าเงื่อนไขตามมาตรา 56 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งโทษจำคุกจะต้องไม่เกิน 5 ปี และไม่ว่าจะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ อันเป็นที่แน่นอนแล้วว่าคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คนั้น ย่อมเข้าเงื่อนไขที่ศาลสามารถที่จะใช้ดุลพินิจได้ เนื่องจากว่าโทษจำคุกตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คนั้น พ.ศ. 2534 มีโทษจำคุกสูงสุดไม่เกิน 3 ปี แม้ว่าจะมีการออกเช็คหลายฉบับอันจะทำให้ศาลลงโทษหลายกรรมตามจำนวนเช็คที่สั่งจ่าย เมื่อแต่ละกระทงความผิดศาลลงไม่เกิน 5 ปี ก็สามารถที่จะรอลงอาญาผู้กระทำความผิดได้²¹

นอกจากประเทศไทยของเราแล้วนั้น ในต่างประเทศก็มีการนำมามาตรการคุมประพฤตินำมาใช้ประกอบในการพิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิดในทำนองเดียวกัน เช่น ในสหรัฐอเมริกาที่มีการแยกการใช้มาตรการคุมประพฤติดอกเป็น 2 แนวทาง โดยแนวทางแรกนั้นพิจารณาจากการกระทำความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หากจำเลยรับสารภาพ หรือให้การปฏิเสธแล้วสืบพยานและคณะลูกขุนตัดสินว่าจำเลยกระทำความผิด ศาลจะเป็นผู้มีหน้าที่ดำเนินการกำหนดโทษ ก่อนที่ศาลจะพิจารณาใช้ดุลพินิจกำหนดโทษ ศาลอาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติทำการสืบเสาะข้อเท็จจริง แล้วทำรายงานก่อนการกำหนดโทษเสนอต่อศาล แต่

เงื่อนไขตามที่ศาลได้กำหนดตามความในวรรคสองนั้น ถ้าภายหลังความปรากฏแก่ศาลตามคำขอของผู้กระทำความผิด ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้นั้น ผู้อนุบาลของผู้นั้น พนักงานอัยการหรือเจ้าพนักงานว่าพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อศาลเห็นสมควร ศาลอาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนข้อหนึ่งข้อใดเสียก็ได้ หรือจะกำหนดเงื่อนไขข้อใดตามที่กล่าวในวรรคสองที่ศาลยังมิได้กำหนดไว้เพิ่มเติมขึ้นอีกก็ได้ หรือถ้ามีการกระทำความผิดทันทันทีบนหน้าบทบัญญัติมาตรา 47 มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

²⁰ กัลยกร กิจมานะวัฒน์, “การนำมาตรการคุมประพฤตินำมาใช้ประกอบโทษในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553), หน้า 24.

²¹ เทียบกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2924/2523 (ที่ประชุมใหญ่)

หากเป็นกรณีที่กระทำความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป ศาลจะต้องสั่งให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะแล้วจัดทำรายงานการสืบเสาะรวมถึงเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดโทษเมื่อพิจารณาแล้วศาลอาจกำหนดให้คุมประพฤติจำเลยภายหลังจากการได้รับการปล่อยตัวตามคำพิพากษาของศาลตามกำหนดระยะเวลาที่กำหนดในกฎหมาย²²

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการใช้มาตรการคุมประพฤติมาประกอบการตัดสิน หรือการลงโทษผู้กระทำความผิดอาญา เป็นดุลพินิจของศาลโดยแท้ ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขหรือข้อกำหนดตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย เพื่อป้องกันและรักษาผลประโยชน์ของสังคม หรือเพื่อขัดขวางไม่ให้ผู้กระทำความผิดกลับไปทำกระทำความผิดซ้ำอีก

3. เช็ค (Cheque)

เช็ค (Cheque) ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติความหมายไว้ในมาตรา 987 “อันว่าเช็คนั้น คือ หนังสือตราสารซึ่งบุคคลหนึ่งเรียกว่าผู้สั่งจ่าย สั่งธนาคารให้ใช้เงินจำนวนหนึ่งเมื่อทวงถามให้แก่บุคคลหนึ่ง หรือให้ใช้ตามคำสั่งของบุคคลอีกคนหนึ่ง อันเรียกว่าผู้รับเงิน” ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามีบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยกันสามฝ่ายดังนี้²³

1. ผู้สั่งจ่าย (Drawee) เป็นบุคคลที่ทำตราสารขึ้นมา อันอาศัยการมีนิติสัมพันธ์กับธนาคารหรือผู้จ่ายเงินโดยการเปิดบัญชีกระแสรายวันเพื่อต้องการใช้เช็คในการถอนเงินจากธนาคาร ซึ่งก่อให้เกิดความสะดวกในธุรกิจของตน โดยเป็นได้ทั้งบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ มีอำนาจในการห้ามจ่ายเงินให้แก่ผู้นำเช็คมาทวงถามให้ใช้เงิน แต่จะบังคับให้ธนาคารจ่ายเงินให้แก่ผู้มาทวงถามโดยที่บัญชีนั้นไม่มีเงินฝากหรือเงินในบัญชีไม่เพียงพอ นั้นไม่ได้ อีกทั้งหากธนาคารไม่สามารถจ่ายเงินให้แก่ผู้มาทวงถามได้ที่ไม่ได้เกิดจากความผิดของธนาคาร ผู้สั่งจ่ายจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบฝ่ายเดียว

2. ธนาคาร (Banker) ธนาคารที่ผู้สั่งจ่ายได้มีการเปิดบัญชีกระแสรายวันเอาไว้ นับตั้งแต่วันที่ธนาคารได้ตกลงเป็นตัวแทน (วันที่มีการเปิดบัญชีกระแสรายวัน) ของผู้สั่งจ่ายในการจ่ายเงินให้แก่ผู้ที่นำเช็คมาทวงถาม และมีหน้าที่ทำตามคำสั่งของผู้สั่งจ่ายในกรณีที่ผู้สั่งจ่ายปฏิเสธการให้จ่ายเงินแก่ผู้ที่นำเช็คมาทวงถาม และผู้สั่งจ่ายไม่ได้มีนิติสัมพันธ์ใดกับผู้ผู้นำเช็คมาทวงถาม หากเกิดกรณีที่ผู้สั่งจ่ายหรือธนาคารไม่สามารถที่จะจ่ายเงินให้แก่ผู้ผู้นำเช็คมาทวงถามได้นั้นไม่ใช่ความผิดของผู้สั่งจ่าย ธนาคารก็ไม่ต้องรับผิดชอบต่อผู้ที่ถือเช็คมาทวงถามให้จ่ายเงิน แต่หากว่า

²² กัลยกร กิจมานะวัฒน์, “การนำมาตรการคุมประพฤติมาใช้ประกอบโทษในคดีอาญา,” หน้า 72-75.

²³ อัครพล ทองกลาง, “ปัญหาความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค: กรณีของการออกเช็คล่วงหน้าตามสัญญาเช่าซื้อ,” วารสารกฎหมายสงขลานครินทร์ 1, 2 (มิถุนายน 2562): 11.

ถ้าธนาคารได้รับรองเช็คแล้วธนาคารต้องรับผิดชอบเช็คนั้นทันที กฎหมายถือว่าธนาคารตกเป็นลูกหนี้ขั้นต้น จะต้องจ่ายเงินให้แก่ผู้ทรงเช็คนั้นเมื่อเช็คถึงกำหนดให้ใช้เงินจะปฏิเสธไม่ได้

3. ผู้รับเงิน (Payee) หรือผู้ทรงเช็คจะเป็นฝ่ายที่มีนิติสัมพันธ์กับผู้สั่งจ่ายโดยตรงอันเกิดจากนิติกรรมสัญญาใด ๆ อันจะทำให้ได้รับการชำระหนี้ ซึ่งผู้รับเงินหรือผู้ทรงเช็คนี้มีหน้าที่ในการนำเช็คไปทวงถามแก่ธนาคารผู้จ่ายเงินในวันที่ระบุสั่งจ่ายภายในหนึ่งเดือน ในกรณีที่มีการสั่งจ่ายในจังหวัดเดียวกัน หากสั่งจ่ายต่างจังหวัดผู้ทรงเช็คจะต้องนำเช็คไปทวงถามให้ธนาคารจ่ายเงินภายในหกเดือนนับแต่วันที่ระบุสั่งจ่าย มิฉะนั้นเช็คจะหมดอายุธนาคารผู้จ่ายเงินมีสิทธิที่จะไม่จ่ายเมื่อเรียกทวงถามเลยกำหนด

จากข้างต้น เมื่อเกิดการผิวนัดหรือการที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน ย่อมมีข้อพิพาทและคดีความขึ้นสู่ศาล ซึ่งในความผิวนัดเกี่ยวกับเช็ค มีความผิวนัดทั้งทางแพ่งและอาญา แต่ความผิวนัดเกิดจากการใช้เช็คนั้นมีได้อาศัยมูลความผิดทางอาญา²⁴ จึงไม่ใช่คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ดังจะเห็นได้จากการกำหนดวิธีการออกเช็ค รายละเอียดเช็ค และผู้ต้องรับผิดชอบระยะเวลาในการเรียกเก็บเงินจากธนาคาร ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนมีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่อย่างไรก็ดี หากเช็คดังกล่าวมีจำนวนเงิน (ทุนทรัพย์) ไม่เกินอำนาจผู้พิพากษาคณะเดียวที่จะพิจารณาพิพากษาคดีได้ ผู้ทรงหรือผู้เสียหายสามารถที่จะฟ้องรวมไปกับคดีอาญาได้²⁵ ฉะนั้นแล้วในบทความนี้ผู้เขียนจึงขออธิบายในเรื่องการดำเนินกฎหมายทางอาญาอันเนื่องมาจากการใช้เช็คของประเทศไทยในหัวข้อถัดไป

4. การดำเนินการทางกฎหมายและบทลงโทษในคดีเช็ค

การดำเนินคดีเช็คในคดีอาญาดังแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะกำหนดองค์ประกอบของความผิดและกำหนดบทลงโทษเอาไว้เป็นกฎหมายเฉพาะ โดยตราเป็นพระราชบัญญัติขึ้นมาเพื่อใช้เป็นมาตรการในการลงโทษผู้ที่ออกเช็คโดยมีเจตนาทุจริต และเพื่อสนับสนุนให้มีการใช้เช็คอย่างแพร่หลายในทางการค้าของประเทศไทย อีกทั้งยังเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับเช็คที่ใช้ในประเทศไทยที่ทำการค้ากับชาวต่างชาติ หรือผู้ประกอบการธุรกิจในประเทศ โดยแบ่งพิจารณาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิวนัดเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ประกาศของคณะปฏิวัติ 196 และพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิวนัดเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ดังนี้

4.1 พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิวนัดเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497

ในยุคสมัยการค้าในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ประเทศไทยได้มีการค้าขายกับชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก มีการรับอิทธิพลการชำระหนี้ด้วยวิธีการต่าง ๆ หนึ่งในวิธีการชำระหนี้คือการสั่งจ่ายเช็ค และในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดการผิวนัดสัญญาโดยการ

²⁴ คำพิพากษาศาลฎีกา 1308/2553

²⁵ หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิวนัดเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534

ออกเช็คโดยทุจริต เพื่อมิให้มีการชำระเงินตามเช็คนั้นเมื่อผู้รับเงินนำเช็คไปทวงถามจากธนาคาร ทำให้การใช้เช็คในสมัยนั้นขาดความน่าเชื่อถือเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดการชะลอตัวของ เศรษฐกิจ เพื่อสร้างความน่าเชื่อมั่นทางการค้าให้กับชาวต่างชาติ ผู้ประกอบกิจการภายใน ประเทศไทย และบุคคลอื่น ๆ จึงต้องมีมาตรการการลงโทษกับบุคคลผู้ทุจริตในการใช้เช็ค เพื่อ สนับสนุนให้มีการใช้เช็คอย่างแพร่หลาย และสร้างความเชื่อถือให้กับการใช้เช็ค จนนำมาสู่การ ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 เพื่อเอาโทษกับบุคคลที่ คิดทุจริตใช้เช็คโดยไม่มีเงินที่จะพึงชำระตามจำนวนที่สั่งจ่าย²⁶

การลงโทษทางอาญาแก่บุคคลที่ออกเช็คโดยทุจริตตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ได้บัญญัติลักษณะความผิดเอาไว้ในมาตรา 3²⁷ โดย หากธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินผู้รับเงิน ผู้ออกเช็คหรือผู้สั่งจ่ายย่อมมีความผิดแล้ว²⁸ เพียงแค่ ออกเช็คโดยมีเจตนาทุจริต และธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน ก็มีความผิดตามพระราชบัญญัติ ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 นี้แล้ว แต่ทั้งนี้ จะต้องเป็นเรื่องออกเช็คมี เจตนาผูกพันกันโดยใช้เช็คเป็นเครื่องมือชำระหนี้เท่านั้น ถ้าออกเช็คโดยคู่กรณีมีเจตนาที่จะ ไม่ให้ใช้เงินตามเช็ค ก็ไม่มีความผิด²⁹ โดยมีโทษปรับไม่เกินสองเท่าของจำนวนเงินในเช็ค แต่ไม่ต่ำกว่าหนึ่งหมื่นบาท หรือจำคุกหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ ทั้งนี้คดีอาญานั้นจะเลิกกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 ได้ หากผู้สั่งจ่ายหรือผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ได้นำเงินไปชำระให้แก่ผู้ทรงเช็คหรือธนาคารเพื่อจ่ายเงินตาม เช็คภายในเจ็ดวัน นับแต่วันที่ธนาคารที่มีชื่อในเช็คบอกกล่าวให้ผู้ออกเช็คได้ทราบว่าการธนาคาร ปฏิเสธไม่จ่ายเงิน³⁰

4.2 ประกาศของคณะปฏิวัติ 196

การตราพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 มี วัตถุประสงค์ในการสร้างความน่าเชื่อถือในการใช้เช็ค และเพื่อส่งเสริมการใช้เช็คให้เป็น ที่แพร่หลายทางการค้าภายในประเทศ แต่กลับกลายเป็นช่องว่างทางกฎหมายให้บุคคลบางกลุ่ม

²⁶ หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497

²⁷ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 มาตรา 3

²⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 378/2536

²⁹ ประพันธ์ ทรัพย์แสง, คำอธิบายเช็คตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 และประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 196 พร้อมด้วยคำพิพากษาศาลฎีกา, (กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2517), หน้า 57.

³⁰ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 (ก่อนมีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 196) “มาตรา 5 ถ้าผู้กระทำความผิดตามมาตรา 3 ได้นำเงินจำนวนในเช็คไปชำระแก่ผู้ทรงเช็ค หรือ แก่ธนาคารเพื่อจ่ายเงินตามเช็คภายในเจ็ดวัน นับแต่วันที่ธนาคารมีชื่อในเช็คบอกกล่าวให้ผู้ออกเช็คได้ รับทราบว่าการธนาคารปฏิเสธไม่จ่ายเงิน ให้คดีเป็นอันเลิกกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

ใช้กฎหมายดังกล่าวบีบบังคับให้ลูกหนี้³¹ ชำระเงินโดยการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าว หัวหน้าคณะปฏิวัติในขณะนั้นจึงได้ทำการแก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 มาตรา 5 โดยในข้อที่ 1 ประกาศของคณะปฏิวัติให้ยกเลิกความในมาตรา 5 เดิม โดยมีข้อความดังนี้

“ข้อ 1 ให้ยกเลิกความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

มาตรา 5 การควบคุมผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ให้ปฏิบัติดังนี้

(1) ถ้าจำนวนเงินที่ระบุในเช็คแต่ละฉบับ หรือหลายฉบับรวมกันไม่เกินห้าหมื่นบาท ให้ควบคุมไว้ได้เท่าเวลาที่จะถามค่าให้การและที่จะรู้ตัวว่าเป็นใคร และที่อยู่ของเขายู่ที่ไหนเท่านั้น

(2) ถ้าจำนวนเงินที่ระบุในเช็คแต่ละฉบับ หรือหลายฉบับเกินกว่าห้าหมื่นบาท การควบคุมผู้ต้องหาให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ถ้าผู้ต้องหายื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการสั่งปล่อยชั่วคราว โดยมีประกันหรือหลักประกันไม่เกินจำนวนเงินตามเช็ค

ในกรณีผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ได้กระทำความผิดตามกฎหมายอื่นด้วยให้ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ถ้าผู้กระทำความผิดตามมาตรา 3 ได้นำเงินตามเช็คไปชำระแก่ผู้ทรงเช็คหรือแก่ธนาคารเพื่อจ่ายเงินตามเช็คภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ผู้ทรงเช็คได้บอกกล่าวให้ผู้ออกเช็คได้รับทราบว่าเป็นธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน ให้คดีเป็นอันเลิกกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าการแก้ไขดังกล่าวได้มีการเพิ่มเติมการควบคุมตัวของผู้ต้องหากระทำความผิดในกรณีที่วงเงินในเช็ค หรือเช็คหลายฉบับรวมกันไม่เกินห้าหมื่นบาท ซึ่งแต่เดิมไม่ได้จำกัดวงเงินเอาไว้และใช้หลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาบังคับใช้เท่านั้น

นอกจากนี้ระยะเวลาที่ผู้ออกเช็คจะนำเงินตามเช็คไปชำระแก่ผู้ทรงเช็คหรือแก่ธนาคารนั้นก็ต้องเริ่มนับตั้งแต่วันที่ผู้ทรงเช็คบอกกล่าวให้ผู้ออกเช็คทราบว่า ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินแล้ว มีกำหนดเวลาสิบห้าวันผิดกับพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 เดิม ซึ่งมีกำหนดระยะเวลาเพียงแค่เจ็ดวัน นับแต่วันที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินเท่านั้น ซึ่งข้อความตามที่เขียนในประกาศของคณะปฏิวัตินั้นเป็นการถูกต้องกับความเป็นจริงตามประเพณีทางปฏิบัติของธนาคาร เพราะปกติเมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินนั้น ธนาคารจะ

³¹ ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 196 ลงวันที่ 8 สิงหาคม 2515

บอกกล่าวตามแบบฟอร์มของธนาคารที่เรียกกันว่าใบคืนเช็คโดยระบุถึงสาเหตุที่ปฏิเสธการจ่ายเงินไว้ในแบบฟอร์มนั้น และธนาคารก็จะกีดแบบฟอร์มนั้นติดกับเช็คที่ขึ้นเงินไม่ได้ แล้วมอบให้แก่ผู้ทรงเช็คไปเพื่อให้ติดต่อกับผู้ออกเช็คเอง ไม่ใช่หน้าที่ของธนาคารที่จะบอกกล่าวการปฏิเสธการใช้เงินแก่ผู้ออกเช็ค³²

4.3 พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534

ภายหลังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คมาตั้งแต่ พ.ศ. 2497 เนื่องจากประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งด้านการค้า การทำธุรกรรมการเงิน ประกอบทั้งมีการใช้ช่องว่างทางกฎหมายตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว เอาเปรียบลูกหนี้เป็นอย่างมาก จึงได้มีการยกเลิก³³ และมีการเปลี่ยนมาใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 แทน ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ได้เพิ่มหลักเกณฑ์ในการออกเช็คจะต้องเป็นการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย และกำหนดระวางโทษปรับเพียงไม่เกิน หกหมื่นบาท เพื่อที่จะให้คดีเช็คอยู่ในเขตอำนาจพิจารณาของศาลแขวง อีกทั้งการปล่อยตัวชั่วคราวจะมีประกันหรือไม่ประกันก็ได้ แต่หากมีประกันจะต้องไม่เกินหนึ่งในสามของจำนวนเงินที่สั่งจ่ายตามเช็ค และหากจำนวนเงินไม่เกินอำนาจพิจารณาของศาลแขวงสามารถที่จะฟ้องรวมไปกับคดีอาญาได้³⁴ และได้ขยายระยะเวลาในการที่ให้โอกาสแก่ผู้สั่งจ่ายได้จ่ายเงินตามเช็คให้แก่ผู้ทรงเช็คเพื่อให้คดีอาญาระงับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จากสิบห้าวันเป็นสามสิบวัน³⁵ แต่ยังคงกำหนดโทษทางอาญาเอาไว้โดยโทษทางอาญาในความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คนั้นตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มาตรา 4 ได้กำหนดโทษเอาไว้คือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

การดำเนินคดีเช็คเป็นคดีอาญานั้น มีวิธีการดำเนินการเหมือนคดีความผิดต่อส่วนตัวตามประมวลกฎหมายอาญาทั่วไปซึ่งจะดำเนินการฟ้องร้องด้วยตนเองภายในสามเดือนนับแต่วันที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน หรือจะดำเนินการแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนซึ่งจะทำให้อายุความขยายออกไปเป็น 5 ปี และหากมีการแจ้งความไว้เองแล้วผู้ทรงเช็คก็สามารถที่จะนำเช็คดังกล่าวไปฟ้องร้องศาลเองได้

³² ประพันธ์ ทรัพย์แสง, คำอธิบายเช็คตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 และประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 196 พร้อมด้วยคำพิพากษาศาลฎีกา, หน้า 83.

³³ ยกเลิกโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มาตรา 3

³⁴ หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534

³⁵ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 “มาตรา 7 ถ้าผู้กระทำความผิดตามมาตรา 4 ได้ใช้เงินตามเช็คแก่ผู้ทรงเช็คหรือแก่ธนาคารภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้ออกเช็คได้รับหนังสือบอกกล่าวจากผู้ทรงเช็คว่าธนาคารไม่ใช้เงินตามเช็คนั้น หรือหนี้ที่ผู้กระทำความผิดตามมาตรา 4 ได้ออกเช็คเพื่อใช้เงินนั้นได้สิ้นผลผูกพันไปก่อนศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ถือว่าคดีเลิกกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

ในการดำเนินคดีอาญาความผิดเกี่ยวกับเช็คนี้ หากเป็นเช็คฉบับเดียวมักจะไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องของการลงโทษมากนัก เนื่องจากในทางปฏิบัติศาลมักจะใช้ดุลพินิจในการลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท แต่หากมีการดำเนินคดีเช็คหลายฉบับ เช่นกรณีการส่งจ่ายเช็คล่วงหน้าตามสัญญาเช่าซื้อซึ่งจะมีการส่งจ่ายเช็คจำนวนหลายฉบับ หากมีการส่งจ่ายจำนวน 20 ฉบับ แล้วปรากฏว่าแต่ละฉบับนั้นธนาคารได้ปฏิเสธการจ่ายเงิน และผู้ทรงเช็คได้มีการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนเอาไว้แล้วรวมฟ้องครั้งเดียว ศาลอาจจะลงโทษจำคุกจำเลยถึงสิบปีเลยก็ได้³⁶ เพราะเช็คแต่ละฉบับนั้นถือเป็นการกระทำความผิดต่างกรรมต่างวาระหากมีการฟ้องร้องดังตัวอย่างดังกล่าวศาลก็สามารถลงโทษจำเลยทุกกรรมกระทำความผิดได้³⁷

5. สรุป

การลงโทษทางอาญาต่อบุคคลผู้กระทำความผิดนั้น หากมีการกระทำความผิดทางอาญา หรือทางแพ่งที่มีมูลฐานความผิดทางอาญา (คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา) จึงจะสามารถดำเนินคดีอาญาให้ศาลพิพากษาลงโทษได้ เพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน ช่มชู้ยับยั้ง และเพื่อแก้ไขฟื้นฟู

เช็คเป็นตราสารชนิดหนึ่งซึ่งส่งจ่ายอันเนื่องมาจากมูลหนี้ทางแพ่ง ไม่ว่าจะเป็นการส่งจ่ายตามสัญญาซื้อขาย ส่งจ่ายเพื่อชำระหนี้เงินกู้ หรือการส่งจ่ายตามสัญญาเช่าซื้อ นอกจากจะมีความผิดในทางแพ่งในเรื่องของดอกเบี้ยแล้ว ยังมีความผิดทางอาญาที่มีทั้งโทษจำคุกและโทษปรับตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ซึ่งเป็นความผิดที่มีได้มีมูลฐานความผิดทางอาญา โดยการลงโทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มีโทษทั้งจำและปรับ ซึ่งมีบทกำหนดโทษความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คบัญญัติเอาไว้ในมาตรา 4 โดยระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ อีกทั้งเช็คแต่ละฉบับนั้นเป็นความผิดต่างกรรมต่างวาระ แม้จะมีมูลหนี้

³⁶ อัครพล ทองหลาง, “ปัญหาความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค: กรณีของการออกเช็คล่วงหน้าตามสัญญาเช่าซื้อ,” 18.

³⁷ ประมวลกฎหมายอาญา “มาตรา 91 เมื่อปรากฏว่าผู้ใดได้กระทำการอันเป็นความผิดหลายกรรมต่างกัน ให้ศาลลงโทษผู้นั้นทุกกรรมเป็นกระทำความผิดไป แต่ไม่ว่าจะมีการเพิ่มโทษ ลดโทษ หรือลดมาตราส่วนโทษด้วยหรือไม่ก็ตาม เมื่อรวมโทษทุกกระบวนแล้ว โทษจำคุกทั้งสิ้นต้องไม่เกินกำหนดดังต่อไปนี้

- (1) สิบปี สำหรับกรณีความผิดกระบวนที่หนักที่สุดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปี
- (2) ยี่สิบปี สำหรับกรณีความผิดกระบวนที่หนักที่สุดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปีแต่ไม่เกินสิบปี
- (3) ห้าสิบปี สำหรับกรณีความผิดกระบวนที่หนักที่สุดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปีขึ้นไป เว้นแต่กรณีศาลลงโทษจำคุกตลอดชีวิต”

การส่งจ่ายเป็นมูลหนี้เดียวกัน หากมีการส่งจ่ายหลายฉบับ ศาลจะลงโทษเรียงกระทงฐานความผิดไป แต่ทั้งนี้โทษจำคุกรวมกันแล้วต้องไม่เกินสิบปี

การส่งจ่ายเช็คหรือออกเช็คนั้นจะต้องเป็นการส่งจ่ายเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริง และสามารถบังคับได้ตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการส่งจ่ายเพื่อชำระเงินกู้ ส่งจ่ายชำระค่าวดสินค้าตามสัญญาเช่าซื้อ ชำระค่าสินค้า ฯลฯ ทั้งนี้จะต้องมีเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คที่ส่งจ่าย โดยหากในขณะที่ออกเช็คนั้นไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้หรือให้ใช้เงินมีจำนวนสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ในขณะที่ออกเช็คนั้นหรือถอนเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนออกจากบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินตามเช็คจนจำนวนเงินเหลือไม่เพียงพอที่จะใช้เงินตามเช็คนั้นได้ หรือห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คนั้นโดยเจตนาทุจริต ซึ่งหากธนาคารปฏิเสธการจ่ายโดยเหตุใดเหตุหนึ่ง ผู้ส่งจ่ายก็จะมีคามผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยคามผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534

พระราชบัญญัติว่าด้วยคามผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 แม้จะมีบทบัญญัติว่าความผิดดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความได้ ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัตินี้ ในทางปฏิบัติหากไม่มีการชำระเงินให้กับผู้ทรงเช็ค หรือนำเงินไปฝากธนาคารภายในสามสิบวัน ผู้ทรงเช็คในฐานะผู้เสียหายอาจจะยอมความหรือไม่ก็ได้ ซึ่งศาลมักจะนำมาตรการคุมประพฤติมาใช้ โดยให้รอลงอาญาหนึ่งถึงสองปี ซึ่งตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ได้มีการนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาปรับใช้เป็นบทลงโทษตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ทำให้ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยคามผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 กระทำผิดซ้ำอีกได้ง่าย

อนึ่ง การดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยคามผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 นี้มีอายุความที่แตกต่างไปจากความผิดอาญาแผ่นดิน เนื่องจากหากไม่มีการดำเนินการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน คดีนั้นจะมีอายุความเพียงสามเดือนเท่านั้น หากฟ้องภายหลังจากนี้ถือว่าคดีขาดอายุความ คดีอาญาย่อมระงับไม่สามารถนำมาฟ้องต่อศาลได้อีก³⁸ แต่หากมีการดำเนินการร้องทุกข์ไว้กับพนักงานสอบสวนไว้แล้ว อายุความก็จะเป็นห้าปี³⁹ ซึ่งผู้เสียหายหรือพนักงานอัยการสามารถยื่นฟ้องได้ภายในอายุความสำหรับความผิดนั้น ๆ ได้

6. ข้อเสนอแนะ

พระราชบัญญัติว่าด้วยคามผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 นี้ ผู้เขียนในฐานะทนายความดำเนินคดีเช็คมาแล้วเป็นจำนวนหลายคดี เห็นว่าพระราชบัญญัตินี้ยังมีข้อบกพร่องอยู่ และมาตรการในการลงโทษนั้นไม่ควรมีโทษจำคุกสำหรับผู้ส่งจ่ายเช็คอันเกิดจากการผิดสัญญาทางแพ่ง เนื่องจากการลงโทษทางอาญานั้นมีจุดมุ่งหมายที่จะเอาผิดแก่ผู้กระทำความผิดทางอาญา

³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39

³⁹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 (4)

หรือผู้กระทำความผิดทางแพ่งที่มีมูลฐานความผิดทางอาญา จึงทำให้การใช้เช็คในปัจจุบันนั้น ไม่มีความน่าเชื่อถือในทางการค้าสักเท่าใดนัก ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพระราชบัญญัติ ดังกล่าวดังนี้

1. การจะโทษอาญาในคดีเช็ค ควรมีการกำหนดให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจเป็นกรณีพิเศษ โดยการกำหนดในพระราชบัญญัติไว้ให้ชัดเจนว่าหากมีการดำเนินคดีดังกล่าวจะต้องมีการสืบเสาะโดยเจ้าพนักงานคุมประพฤติ และหากพนักงานคุมประพฤติดำเนินการลงโทษจึงจะลงโทษตามพระราชบัญญัตินี้ได้ แต่หากพนักงานคุมประพฤติดำเนินการมาแล้ว และให้ความเห็นว่าไม่สมควรได้รับโทษก็ให้ศาลรอลงอาญาหรือรอการลงโทษไว้ก่อน

2. ควรมีการนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาปรับใช้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ในเรื่องของการห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง มาปรับใช้เป็นกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้จะต้องห้ามเปิดบัญชีกระแสรายวัน หรือห้ามจ่ายเงินโดยวิธีการสั่งจ่ายโดยเช็ค กำหนดระยะเวลา 1 ถึง 2 ปี ซึ่งจะทำให้ผู้กระทำความผิดดังกล่าวไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำตามพระราชบัญญัตินี้ได้ง่าย ๆ

จากข้อเสนอแนะทั้งสองข้อดังกล่าวนี้ เหตุผลในการที่ต้องมีการปรับปรุงหรือแก้ไขให้ใช้วิธีการดังกล่าวเนื่องจากการค้าในประเทศไทยเปลี่ยนไปเป็นอย่างมาก การที่คนทำธุรกิจแล้วติดคุกไปนั้นอาจจะทำให้กิจการของเขาต้องปิดลงเนื่องจากไม่มีการดูแลกิจการโดยเฉพาะธุรกิจขนาดย่อม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจได้ และยังเป็นการป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำความผิดซ้ำอีกได้อย่างง่าย ทั้งนี้เพื่อให้การใช้เช็คในประเทศไทยมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น อีกทั้งการกำหนดมาตรการลงโทษทางอาญาและโทษทางอาญาเช่นนี้ก็จะไม่เป็นการกระทบต่อประชาชนเกินสมควรอีกด้วย